

ÖĞRETMEN ADAYLARININ HAYAT BİLGİSİ DERSİNDE EMPATİYE YÖNELİK GÖRÜŞ VE ETKİNLİK ÖNERİLERİ¹

TEACHER CANDIDATES' VIEWS AND ACTIVITIY SUGGESTIONS TOWARDS EMPATHY IN LIFE STUDIES COURSE

Nur Ütkür²

Başvuru Tarihi:04.04.2017 Kabul Edilme Tarihi: 01.03.2018 DOI: 10.21764/maeuefd.303910

Özet: Bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının empati kavramı hakkındaki görüşlerini belirlemek ve Hayat Bilgisi dersine yönelik geliştirdikleri empati temelli etkinlikleri incelemek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarından oluşan toplam 46 kişi belirlenmiştir. Öğretmen adaylarına empati kavramı ve Hayat Bilgisi derslerinde empatinin önemi hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşan açık uçlu anket uygulanmış ve görüşme yapılmıştır. Ayrıca İlkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bulunan konulardan empatik etkinliklere yer verilmiş olanlar tespit edilmiş, ardından öğretmen adaylarının bu konuların kazanımlarıyla ilgili olarak alternatif etkinlikler geliştirmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler, içerik analiziyle analiz edilmiştir. Bunlar doğrultusunda öğretmen adaylarının genel olarak empatiyi önemsedikleri, Hayat Bilgisi başta olarak diğer derslerde de kullanılmasının önemli olduğunu düşündükleri görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının geliştirdikleri etkinliklerde örnek olay incelemesi, drama, resim çizme, altı şapkalı düşünme, mektup ve günlük yazma gibi yöntemler kullandıkları tespit edilmiştir. Öğretmen adayları oluşturdukları empati temelli etkinliklerin Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin aktif olmaları için oldukça önemli olduğunu düşünmektedirler.

Anahtar Sözcükler: *empati, hayat bilgisi dersi, sınıf öğretmeni adayları, etkinlikler.*

Abstract: This study aimed to identify preservice classroom teachers' opinions on empathy and the empathy-based activities developed by them for Life Studies course. In the study using the qualitative research method, 46 preservice classroom teachers who were studying in the third and fourth grade of Department of Classroom Teaching. The preservice teachers were subjected to an open-ended questionnaire asking questions about their opinions on the concept of empathy and importance of empathy in Life Studies courses and an interview. Moreover, the subjects which include empathic activities in the Primary School 3rd-Grade Life Studies course book were identified, and the preservice teachers were asked to develop alternative activities regarding the attainments of these subjects. It was seen according to the obtained data that the preservice teachers generally cared about empathy and thought that it is important to use it in other courses, too. Moreover, it was observed that the preservice teachers used methods such as case study, drama/impersonation, drawing pictures, six hats thinking, writing letters and diaries to develop activities about the matter. The preservice teachers think that the empathy-based activities they developed are quite important for students to be active in the Life Studies course.

Keywords: *empathy, life studies course, pre-service classroom teachers, activities.*

Giriş

Günümüz dünyasında insanların birbirleriyle ilişkileri ve bunların devamında gelen birçok durumu yakından etkileyen unsurlardan biri de empati becerisine sahip olabilmektedir. Bu nedenle empati becerisine sahip bireyler yetiştirebilmek ve eğitim-öğretim ortamlarıyla empatiyi ilişkilendirebilmek önem taşımaktadır.

¹ Bu çalışma 1. Uluslararası Eğitimde İyi Uygulamalar ve Yenilikler Konferansı'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, nur.utkur@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2062-5430.

Günümüzde karşı karşıya gelinen birçok sorunun empati eksikliğinden kaynaklandığı bilinmektedir. İnsanların empati kapasiteleri oldukça kompleks yapıdadır ve bireylerin duygusal durumlarından etkilenmektedir. Empati becerisi, hem bireylerin duygularını paylaşmayı hem de kişilerarası ilişkilerde karşdakini anlamayı sağlamaktadır (Decety & Moriguchi, 2007; Eisenberg, Spinrad & Sadovsky, 2006; akt. Decety, Michalska & Akitsuki, 2008).

Empati kavramı araştırmacılar tarafından terim olarak birçok şekilde ifade edilmiştir. Bazı araştırmacılara göre başkalarının düşünce ve hislerinin farkında olabilmelerinin temel bilişsel fonksiyonu ya da yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Bartnett, 1990; Borke, 1971; akt. Şahin, 2012). Empati, duygulara cevap verilmesi, bireylerin hissettiklerinin paylaşılması ve onların tıpkı aynada görünüyormuşçasına gibi yansıtılmasıdır ve diğer insanlarla iyi ilişkiler kurulmasını, onları anlamayı ve duygularını paylaşmayı sağlamaktadır (Krznaric, 2008). Aynı zamanda, “Empati, etkili bir nitelik (başkalarının duygularını hissetmek gibi), bilişsel bir beceri (başkalarının duygularını anlamak gibi) olan, psikolojinin farklı alanlarından oluşmuş kavramlardan biridir” (Joliffe & Forrington, 2006; akt. Önder & Gülay, 2007, s. 25).

Literatüre bakıldığında empatiyle ilgili yapılan çalışmalarda araştırmacılar empatiyle akademik başarının yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Özellikle akran çalışmalarının yapıldığı, işbirliğiyle çalışmanın gerektiği durumlarda empatik becerileri yüksek olan öğrenciler daha işlevsel ve etkili ürünler ortaya koyabilmektedir. Aynı zamanda grup çalışmalarında empati, problem çözme sürecine de katkıda bulunmaktadır (Aronson & Patnoe, 1997; Yogev & Ronen, 1982; akt. Feshbach & Feshbach, 2009).

Empatinin önemli diğer bir yanı ise, empatiyle ilgili olarak kişinin, kendisinin ve başkalarının duygularının farkına varmasının gerek kişilerarası ilişkilerdeki önemi ve gerekse psikolojik sağlık üzerindeki etkisi pek çok kişi tarafından kabul edilmektedir (Önder, 1999). Bu durumun özellikle ilkokul çağındaki çocuklar üzerindeki etkisinin ise oldukça büyük olduğu bilinmektedir.

Günümüzde ilkokul çağındaki çocukların sınıf ortamında yaşamla ilgili becerileri kazanabilmeleri ve bu bağlamda da gerekli eğitimin verilebileceği önemli derslerden biri Hayat Bilgisi dersidir. Nitekim Hayat Bilgisi çocukların eğitim süreciyle iyi bir insan, iyi bir vatandaş olması, çevresine etkin bir biçimde uyum sağlaması için gereken temel davranışları kazanmasına aracılık eden ilk ders olarak tanımlanmaktadır (Öztürk & Dilek, 2004). Bu

dersle, çocuklara iyi bir insan ve vatandaş olma davranışları kazandırılmakta, onların çevreleriyle uyum içinde yaşamalarına yardımcı olunmakta ve okula başladıkları ilk yıllardan itibaren bir bütün olarak gelişmeleri sağlanmaktadır. Aynı zamanda bu dersin içeriğinde yaşama dönük unsurlar yer almakta, etkin bir birey ve vatandaş yetiştirme esas alınmaktadır (Baysal, 2006; Erden, 1998).

Hayat Bilgisi derslerinin okul programında yer alma gerekçelerinin en önemlilerinden biri ise, öğrencileri yaşama yönelik deneyim ve becerilerle donatmaktır. Öğrencilere yaşamda karşılaşılabilecekleri sosyal durumlar ve sorunların nasıl çözümlenebileceğine ilişkin birtakım farkındalıkların ve sosyal problemleri çözmeye ilişkin becerilerin kazandırılması, dersin varlık nedenidir (Kabapınar, 2012).

İnsanların yaşamlarında empatinin ne derece önemli olduğu, birçok sorunla karşılaşılmasındaki asıl nedenin empati eksikliği olduğu bilinmektedir. Bu nedenle sınıf ortamında öğrencileri gerçek yaşamdan unsurlarla karşılaştıran Hayat Bilgisi derslerinde empatik etkinliklerin yer alması, bu sorunları önleme konusunda bir adım atmak açısından önem taşıyan bir durum olarak görülmektedir. Kabapınar (2005) da bu konuda, “Hayat Bilgisi dersinin varlık nedenlerinden biri öğrencileri yaşama hazırlamak ise bu, öğrencilerin zihninde yaratılan sanal yaşantılar yoluyla, empati aracılığıyla gerçekleşecektir.” şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı incelendiğinde, öğrencilere kazandırılması gereken genel becerilerden “İletişim, Duygu yönetimi ve Farklılıklara Saygı Duyma” becerileri empati becerisi ile yakından ilintili olduğu görülmektedir. Ancak Hayat Bilgisi ders kitaplarına bakıldığında empati becerisine yönelik etkinliklerin yeterince bulunmadığı tespit edilmiştir. Oysa ki çocukların gelişimlerinde önemli bir yer tutan Hayat Bilgisi derslerinde, sınıf öğretmenlerinin empatik etkinlikler tasarlayabilmeleri ve bunları sınıf ortamında kullanabilmeleri oldukça önem taşımaktadır.

Sınıf öğretmenlerinin bu derece önem taşıyan bir konuda öğrencilere etkinlik tasarlayabilmeleri için buna yönelik eğitim almaları gerekmektedir. Bu nedenle sınıf öğretmeni adaylarının bu konuya yönelik görüşlerinin neler olduğunun incelenmesi ve onların yaratıcı etkinlikler sunmalarına olanak sağlanmasının önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda özellikle ülkemizde empatik etkinliklerin ayrıntılı biçimde yansıtıldığı çalışmalara az sayıda rastlanmıştır. Bu nedenle bu çalışma, sınıf öğretmeni adaylarının empati kavramına

ve ilkokul Hayat Bilgisi dersindeki kullanımına yönelik bakış açılarının neler olduğunun tespit edilmesinin amaçlanması ve öğretmen adaylarının empatik etkinlikler tasarlanmalarının sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Bu amaçla ilkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan konulardan, içinde empatik soru ve etkinliklere yer verilmiş olanlar tespit edilmiştir. Ardından öğretmen adaylarından bu konulardaki kavramların kazandırılmasına ve konu kazanımlarına yönelik empati temelli farklı etkinlikler geliştirmeleri istenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Sınıf öğretmeni adaylarının empati kavramına yönelik görüşleri nelerdir?
- Sınıf öğretmeni adaylarının empatik etkinliklerin kullanılabileceği derslere yönelik görüşleri nelerdir?
- İlkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki empatiyle ilgili etkinlikler nelerdir?
- Sınıf öğretmeni adaylarının ilkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında belirlenen konulara yönelik geliştirdikleri empatik etkinlikler nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmasının en önemli özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır. Bu sırada ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve sözü geçen durumdan nasıl etkilendikleri üzerinde odaklanılır. Durum çalışmaları, güncel bir olgunun kendi yaşam çerçevesinde çalışılması ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılabilmesi gibi özellikleri nedeniyle bu çalışmanın doğasına uygundur (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ilinde bir üniversitenin Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı 3. ve 4. sınıflardan seçilen toplam 46 kişiden oluşturmaktadır. Bu kişilerin 23'ü 3. sınıf ve 23'ü 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarıdır. Bu sınıfların seçilmesinin nedeni, öğretmen adaylarının Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi derslerini almış ya da alıyor olmalarıdır. Sınıf Öğretmenliği programında ilk 2 senede temel derslere yer verilirken, 3. ve 4. senelerde temel öğretim derslerine geçilmekte ve öğretmenlik mesleğini

yapabilmek için gerekli beceriler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda sınıflardaki tüm kişiler içinden gönüllü olanlar seçilmiş ve kolay ulaşılabilir örneklem kullanılmıştır (Patton, 2014).

Verilen cevaplar doğrultusunda daha ayrıntılı veriye ulaşabilmek ve farklı empati temelli etkinliklerin oluşturulması konusunda 15 öğretmen adayıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Bu 15 kişinin seçiminde, açık uçlu anketlere verdikleri cevaplar etkili olmuştur. Görüşleri daha ayrıntılı hale getirilmek istenen öğretmen adaylarıyla görüşmeler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Açık uçlu anket. Bu çalışmada 3. ve 4. sınıfa devam eden öğretmen adaylarının empati kavramına, empatinin insan hayatındaki önemine ve empatinin ilkökulda hangi derslerde kullanılabileceğine yönelik düşüncelerini almak amacıyla açık uçlu anket uygulanmıştır. Bu anketteki sorular araştırmacı tarafından hazırlanmış ve 8 öğretim elemanının görüşü alınarak çalışmanın amacına hizmet ettiği konusunda emin olunmaya çalışılmıştır. Anketin maddelerinin kapsam geçerlik indeksleri Lawshe (1975) tekniği kullanılarak hesaplanmıştır. Buna göre Lawshe (1975) tekniği uygulanırken, 8 uzman bulunduğu kapsam geçerlik oranının istatistiksel olarak anlamlı bulunabilmesi için minimum 0,78 olması gerekmektedir (akt. Yurdugül, 2005). Anketteki maddelerin kapsam geçerlik indeksleri 0,93 çıkmıştır. Böylece bu maddelerin geçerli olduğuna kanaat getirilmiştir.

Görüşme formu. Bu çalışmada görüşme formunun kullanılma amacı, açık uçlu anket uygulanan öğretmen adaylarından görüşlerinin ayrıntılı olarak incelenmek istenmesidir. Bu amaçla öğretmen adaylarından 15 kişiyle görüşme yapılmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış olarak düzenlenmiştir. Görüşme öncesinde 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan empatik etkinlikler belirlenmiştir. Görüşme sırasında ise, öğretmen adaylarının 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki empatik etkinliklerin bulunduğu konulara uygun alternatif empatik etkinlikler geliştirmeleri istenmiştir.

Doküman inceleme. Bu çalışmada 2016-2017 eğitim-öğretim yılında okutulmakta olan ilkökul 3. sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı'ndaki tüm tema ve konularda yer alan etkinlikler incelenmiştir. Bu etkinlikler doküman inceleme kullanarak analiz edilmiştir. Böylece konularda yer alan etkinliklerden içinde empatik sorular bulunanlar tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarından bu konuların kazanımlarına uygun, alternatif empatik etkinlik geliştirmeleri istendikten sonra, yine doküman inceleme yöntemi kullanılarak etkinlikler

analiz edilmiştir. Böylece öğretmen adaylarının hazırladıkları bu etkinliklerin ortak özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler nitel araştırma yöntemlerinde yer alan içerik analizi yardımıyla analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Kod, kategori ve temalar yardımıyla yapılan içerik analizine göre, veriler önceden belirlenen temalara göre özetlenmiş, kullanılan ortak ifadeler saptanarak yorumlanmış, neden-sonuç ilişkileri incelenmiş ve sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının görüşlerine yer verilirken gerçek isimleri kullanılmamış, Ö1, Ö2, Ö3 şeklinde kodlamalara başvurulmuştur. Açık uçlu anketin verilerinin kodlanmasında Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda görev yapmakta olan iki öğretim elemanından yardım alınmıştır. Araştırmacı ve diğer öğretim elemanlarının kodlamaları birbirleriyle karşılaştırılmış, Miles ve Huberman'ın (1994) kodlayıcı güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Araştırmacı ve uzman arasındaki analizin uyum, "Güvenirlik=Uzlaşma Sayısı/Uzlaşma Sayısı + Uzlaşmama Sayısı" formülüne göre hesaplanmıştır. Miles ve Huberman'a (1994) göre bu değer 0,70'in üzerinde bulunduğu analiz güvenilir sayılmaktadır. Ancak güvenilirliği arttırmak için iki farklı uzmanın kodlamaları yapılması sağlanmıştır. Araştırmacıyla 1. uzman ve araştırmacıyla 2. uzmanın kodlamaları arasındaki güvenilirlik katsayısı değerleri hesaplanmıştır. Veri toplama araçlarının analizinde farklı uzmanların kodlayıcı güvenilirlik katsayısı değerlerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1

Veri Toplama Araçlarının Güvenirlik Değerleri

Veri Toplama Aracı	Güvenirlik Katsayısı (1. Uzman)	Güvenirlik Katsayısı (2. Uzman)	Güvenirlik Katsayısı (Ortalama)
Açık uçlu anket	0,96	0,98	0,97
Görüşme formu	0,93	0,95	0,94
Doküman inceleme	0,91	0,97	0,95

Tablo 1'e göre açık uçlu ankette elde edilen verilerin analizindeki araştırmacı ve diğer iki uzmanın analizlerinin katsayı ortalamaları 0,97 bulunurken, bu değer görüşme formunda 0,94 ve doküman incelemenin analizinde 0,95 olarak tespit edilmiştir. Buna göre bu çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının analizi, 0,70'in üzerinde olduğundan ötürü, güvenilirdir denilebilmektedir.

Bulgular

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Empati Kavramına Yönelik Görüşleri

Sınıf öğretmeni adaylarının empati kavramına yönelik görüşlerinin neler olduğunu tespit edebilmek amacıyla öğretmen adaylarına açık uçlu anket uygulanmış ve görüşmeler yapılmıştır. Bu veri toplama araçlarından elde edilen verilere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

Empati Kavramına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri

Kavramlar	Öğretmen Adayı Sayısı (f)	
	3. Sınıf	4. Sınıf
Karşıdakinin yerinde olmak	9	10
Anlamaya çalışmak	5	6
Duygudaşlık/Duygu değişimi	4	3
Düşünmek/Düşünce ortaklığı	3	2
Hissetmek	1	2
İçselleştirmek	1	-
Toplam	23	23

Sınıf öğretmeni adaylarının empati kavramına ilişkin görüşlerinin yer aldığı Tablo 2’ye bakıldığında, 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin toplam 19’unun empatiyi “*karşıdakinin yerinde olmak*”, 11’inin “*karşıdakini anlamaya çalışmak*”, 7’sinin “*duygudaşlık ve duygu değişimi*”, 5’inin “*düşünmek ve düşünce ortaklığı*”, 3’ünün “*hissetmek*” ve yalnızca 1’inin “*içselleştirmek*” şeklinde tanımladıkları tespit edilmiştir. 3. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerinin bu konuda birbirlerine yakın cevaplar verdiği görülmüştür.

Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar arasında en fazla sayıda yer alan “*karşıdakinin yerinde olmak*” temasıyla ilgili verilen cevaplara bakıldığında Ö5’in “*Empati, karşıdakinin ayakkabılarıyla hayata, olaya bakabilmektir.*” şeklinde görüşünü ifade ettiği belirlenmiştir. Yapılan görüşme sonucunda öğretmen adayından bu cevabın daha ayrıntılı hale getirmesi istendiğinde öğrenci, “*Başkasının ayakkabılarını giymek İngilizcedeki “If I were in your shoes” kalıbından geliyor. Yani eğer ben senin yerinde olsaydım şunları yapardım anlamında. Karşıdaki kişiyle empati kurmayı, onun yerinde olarak hareket etmeyi gerektiren bir kalıp.*” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Öğrenci empatiyi, karşıdaki kişinin yerinde olup, onun düşünceleriyle hareket etmek şeklinde ifade etmiştir.

Bir diğer tema olan “*duygudaşlık ve duygu değişimi*” temasıyla ilgili görüş belirten öğretmen adaylarından Ö11, “*Bir insanla özellikle duygu noktasında bir özdeşim yaşamak, aradaki tüm sınırları kaldırıp birbirine perdesiz bakabilmektir. Karşıdakinin düşüncesini tüm benliğine*

algılayıp yaşayarak o insana o şekilde yaklaşabilme beceresidir.” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Öğretmen adayından “perdesiz bakabilme” konusunu daha ayrıntılı açıklaması istendiğinde “*Kişinin kendinden soyutlanıp karşısındaki bürünmesi ve onla ilgili fikirlerini açıklamasıdır.*” şeklinde ifade ettiği tespit edilmiştir. “İçselleştirmek” temasıyla ilgili olarak yalnızca 3. sınıf öğretmen adaylarından 1 kişinin (Ö35) “*Empati, karşıdaki kişinin yaptıklarını içselleştirerek kendine mal etmektir.*” şeklinde görüş belirttiği tespit edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının empatinin insan hayatındaki önemine yönelik de görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Bununla ilgili verilere Tablo 3’ten ulaşılabilmektedir.

Tablo 3

Empatinin İnsan Hayatındaki Öneme Yönelik Öğretmen Adayı Görüşleri

Kavramlar	Öğretmen Adayı Sayısı (f)	
	3. Sınıf	4. Sınıf
Toplumsal düzeni sağlamak	12	20
Kişilik gelişimini ve kendini tanımayı sağlamak	11	17
Farklı fikir ve çözüm üretebilmek	11	13
Çevresindekilerle anlaşabilmek	9	10
İletişim kurabilmek	8	10
Güvenilir olmak	5	9
Hoşgörülü olmak	5	-

Tablo 3’teki görüşlerine bakıldığında, öğretmen adaylarından 32’sinin empatinin “*toplumsal düzeni sağladığını*”, 28’inin “*kişilik gelişimi ve kendini tanımayı sağladığını*”, 24’ünün “*farklı fikir ve çözüm üretmeye*”, 19’unun “*anlama ve anlaşabilmeye*”, 18’inin “*sağlıklı iletişim kurabilmeye*”, 14’ünün “*güvenilir olmaya*”, 5’inin ise “*hoşgörülü olmaya*” yardımcı olduğunu ifade ettiği görülmüştür.

Öğretmen adaylarının empatinin insan hayatındaki önemine ilişkin belirttikleri kavramlardan en çok söylenenin “*toplumsal düzeni sağlamak*” olduğu belirlenmiştir. Bununla ilgili olarak Ö16, “*Toplumun huzuru ve toplum olarak devam edebilmesi için empati vazgeçilmez bir unsurdur.*” şeklinde görüşlerini belirtirken; Ö23, “*Bizim toplumumuzda düzensizlik olmasının en önemli nedeni bence empati eksikliği!*” diyerek bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir.

Bir diğer alt tema olan “*iletişim kurabilmek*” ile ilgili olarak Ö6, “*Bana göre empati karşılıklı güven ortamının ve sağlıklı iletişimin ön koşuludur. Empati kurabilen bir birey, olayın öznesi olan ve olaya daha geniş açılardan bakan biridir. Bu durum sosyal çevresi açısından da o kişinin olumlu karşılanmasını sağlar.*” şeklinde görüşlerini ifade ederken Ö10, “*Empati ön yargılarımızı yıkıp insanlara yaklaşmamızı daha rahat iletişim kurmamızı sağlar. Doğru bir*

şekilde empati kurulduğunda çözülemeyecek problem kalmaz.” diyerek bu konudaki düşüncelerini belirtmiştir. Öğretmen adayları empatinin insan hayatındaki önemine yönelik olarak iletişim kurma konusundaki yararlarından bahsetmişlerdir.

“Hoşgörülü olmak” temasıyla ilgili olarak görüş belirten öğrencilerden Ö4, “Kişinin pek çok farklı duygunun aslında sahibi değilken sahibi olmasını ve hayat karşısında farklı kimlikle durmasını, daha anlayışlı, hümanist ve hoşgörülü olmasını sağlar.” derken; Ö20, “Empati insanların benmerkezcilikten uzaklaşmasını, bu toplumda sadece kendisinin var olmadığını anlamasını ister. Böylece bireyler arasında daha hoşgörülü bir ortam sağlanır.” diyerek görüşlerini ifade etmiştir. Öğretmen adayları, empati sayesinde insanların daha hoşgörülü olduklarını, bencil bireyler olmak yerine etrafındakileri daha rahat anlayıp ona göre hareket ettiklerini düşündüklerini belirtmiştir.

Empatik Etkinliklerin Kullanılabileceği Derslere Yönelik Görüşler

Öğretmen adaylarının cevaplarına veri toplama araçlarından açık uçlu anket ve görüşme ile ulaşılmıştır. Buna göre elde edilen verilerde Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4

Empatik Etkinliklerin Kullanılabileceği Derslere Yönelik Öğretmen Adayı Görüşleri

Dersler	Öğretmen Adayı Sayısı (f)	
	3. Sınıf	4. Sınıf
Hayat Bilgisi/Sosyal Bilgiler	17	20
Türkçe	10	9
Resim	2	1
Beden Eğitimi	1	2
Matematik	2	-
Trafik	1	1
Fen Bilimleri	-	1
Müzik	1	-
Din Kültürü	1	-
Rehberlik	-	1

Tablo 4’e göre 3. ve 4. sınıfa devam eden öğretmen adaylarından toplam 37’si empatik etkinliklerin Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde ve 19’u Türkçe derslerinde kullanılabileceğini belirtirken; 3’ü Resim, 3’ü Beden Eğitimi, 2’si Matematik, 2’si Trafik, 1’i Fen Bilimleri, 1’i Müzik, 1’i Din Kültürü ve 1’i Rehberlik derslerinde kullanılabileceğini belirtmiştir.

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ile Türkçe derslerinde empatik etkinliklerin kullanılmasına yönelik görüşlerin diğer derslere göre daha fazla olması nedeniyle, görüşme sırasında

öğretmen adaylarından bunun nedenini açıklamaları istenmiştir. Öğretmen adaylarının Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri için belirttikleri görüşler incelendiğinde, “günlük hayata ve gerçeğe uygun olması, birey ve olaylarla iç içe olması, toplumu anlamayı kolaylaştırması, çevreyle etkileşim içinde olmayı sağlaması” şeklinde görüş belirttikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarının Türkçe dersi için belirttikleri görüş ise, “metinler sayesinde öğrencilerin kendilerini ifade etme ve dinleme becerilerini geliştirdiği” şeklindedir. Öğretmen adayları, bu belirttikleri nedenlerden dolayı empatik etkinliklerin bu derslerde kullanılmasının uygun olduğunu düşünmektedirler.

Ancak az sayıda da olsa diğer derslerde de empatik etkinlikler kullanılabileceğini düşünen öğretmen adaylarının bulunması da ilgi çekici olmuştur. Öğretmen adayları birbirinden farklı birçok derste bu tarz etkinliklerin yer almasının önemli olduğunu düşünmektedirler.

İlkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Empatiyle İlgili Etkinlikler

Bu araştırma sorusunun cevabına ulaşmak için veri toplama araçlarından doküman analizi kullanılmış olup, ilkokul 3. sınıflarda okutulmakta olan Hayat Bilgisi ders kitabı incelenmiştir. Buna göre Tablo 5’te elde edilen verilere yer verilmiştir.

Tablo 5

İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Empatik Etkinlik Sayısı

Toplam Konu Sayısı	Empatik Etkinliklerin Yer Aldığı Konu sayısı	Oran(%)
79	10	12,65

Tablo 5’e göre İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan toplam 79 konu içinde empatik etkinliklerin yer aldığı konu sayısı 10 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda yüzdelik oranın 12,65 olduğu belirlenmiştir. Empatik etkinliklerin hangi konularda yer aldığına ve bu konuların kazanımlarının neler olduğuna Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6

İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Empatik Etkinliklerin Yer Aldığı Konu ve Kazanımlar

Konu Adı	Kazanımlar
Okulda İletişim	Öğretmenleri ve arkadaşları ile etkileşimde bulunurken ve iletişim kurarken uygun davranışlar gösterir.
Demokratik Çözümler	Demokratik uygulamalarda herkesin fikrini alması gerektiğini kabul eder.
Doğru Davranışlar	Arkadaşlarıyla ve başkalarıyla ilişkilerinde duygularını uygun biçimde ifade eder.
Efe’nin Ensesi	Başkalarının duyarlılıklarına saygı göstererek kendi ihtiyaçlarının isteklerini ve görüşlerini ifade eder.
Önemli Olan Yarışmak	Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu

Sana Güveniyoruz Sorunumu Çözebilirim	kabul eder. Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır. Okulda kurallara uyulmadığında ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili çözüm yolları üretir ve en uygun çözüm yolunu uygular.
Birlikte Daha Kolay Denemeye Değer	Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular. Kaybetme veya başarısız olma olasılığını göze alarak, yenilikleri deneme cesareti gösterir ve bundan zevk alır.
Liderlerin Etkileri	Çeşitli ortamlarda liderlerin gruplar ve toplumlar üzerindeki etkilerini araştırır.

Tablo 6’da ilkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan empatik etkinliklerin buldukları konu ve kazanımlara yer verilmiştir. Bu 10 konuda (Okulda İletişim, Demokratik Çözümler, Doğru Davranışlar, Efe’nin Ensesi, Önemli Olan Yarışmak, Sana Güveniyoruz, Sorunumu Çözebilirim, Birlikte Daha Kolay, Denemeye Değer, Liderlerin Etkileri) yer alan empatik etkinliklerin tümü empatik soru şeklindedir ve bunların listelenmiş haline Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7

İlkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Yer Alan Empatik Etkinlikler

Konu Adı	Kazanımlar
Okulda İletişim	Konuşurken öğretmeninizin ve arkadaşlarınızın sizi dinlemediğini düşünün. Bu durumda neler hissedersiniz?
Demokratik Çözümler	Size hiçbir konuda söz hakkı verilmese kendinizi nasıl hissedersiniz?
Doğru Davranışlar	Arkadaşlarınızla oyun oynarken haksızlığa uğradığınızda neler hissedersiniz? Yaşınızdan dolayı arkadaşlarınız sizi oyuna olmasaydı neler hissederdiniz?
Efe’nin Ensesi	Selen’in yerinde olsaydınız bu durumda ne yapardınız?
Önemli Olan Yarışmak	Oyunu kazanınca ya da kaybedince neler hissediyorsunuz?
Sana Güveniyoruz	Bir arkadaşınızın sürekli olarak size verdiği sözü tutmadığını düşünün. Bu durumda onunla arkadaşlığınızı sürdürmek ister miydiniz?
Sorunumu Çözebilirim	Neden Efe, sorununa en uygun çözümü bulunduğunu düşünmektedir? Efe’nin yerinde siz olsaydınız ne yapardınız? Sorunu tüm aile bireylerini mutlu edecek şekilde çözümlendiğinizde neler hissederdiniz?
Birlikte Daha Kolay Denemeye Değer	Evinizde işlerin tümünü siz yapsaydınız neler hissederdiniz? Daha önce yapamadığını yeni bir şeyi denerdiniz mi? Bunun ne olduğunu ve onu denerken neler hissettiğinizi açıklayınız.
Liderlerin Etkileri	Siz bir lider olsaydınız yaşadığınız toplumda neleri değiştirirdiniz?

Tablo 7’de ilkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabındaki empatik etkinliklerin yer aldığı konulara ve empatik sorulara yer verilmiştir. Bu sorularda ilkokul öğrencilerinden metinde geçen kahramanların yerine kendilerini koymaları ve metinde yer alan olaylarla gerçek

hayatlarında karşılaşırsalar nasıl davranacaklarını belirtmelerinin istendiği görülmüştür. Böylece metinlerde yer alan kahramanlarla empati kurmalarının sağlanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geliştirdikleri Empatik Etkinlikler

Öğretmen adaylarının geliştirdikleri etkinliklerin analizi için veri toplama araçlarından doküman analizi kullanılmıştır. Görüşme yapılan öğretmen adaylarından 15 kişinin oluşturdukları empatik etkinlikler incelenmiştir. Öğretmen adayları kendilerine verilen kazanımlarından seçtikleri doğrultusunda empati temelli etkinlikleri oluşturmuşlardır. Buna göre etkinliklerin özellikleriyle ilgili olarak elde edilen verilere Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8

Öğretmen Adaylarının Oluşturdukları Empatik Etkinliklerin Özellikleri

Etkinlik Türü	Öğretmen Adayı Sayısı (f)
Örnek Olay İncelemesi	6
Drama/Canlandırma	3
Resim Çizme	3
Altı Şapkalı Düşünme	1
Günlük Yazma	1
Mektup Yazma	1
Toplam	15

Tablo 8’de öğretmen adaylarının oluşturdukları empatik etkinliklerin özelliklerine yer verilmiştir. Öğretmen adaylarından 6’sının örnek olay incelemesini kullanarak empatik etkinlik oluşturduğu, 3’ünün drama/canlandırma etkinliği oluşturduğu, 3’ünün resim çizme, 1’inin altı şapkalı düşünme, 1’inin günlük yazma ve 1’inin mektup yazma etkinliklerini oluşturduğu tespit edilmiştir.

“Örnek olay incelemesi” yöntemini kullanarak empatik etkinlik oluşturulan öğretmen adaylarından Ö5’in oluşturduğu etkinlik ve bu etkinliğin hangi kazanıma uygun olarak hazırlandığı aşağıda belirtilmiştir.

Kazanım: Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder.

Etkinlik: Öğrencilere bir örnek olay okunduktan sonra onlara empati temelli sorular sorulur.

“Meltem arkadaşlarıyla oyun oynarken hep kazanmak istiyordu. Eğer kazanamazsa ya ağlıyor ya da mızıkçılık yapıyordu. Bir gün yine bahçede yakartop oynarlarken top kendisine değdiği halde değmediğini söyledi ve arkadaşları ısrar edince onlara topunu alıp gitmekle tehdit etti. Arkadaşları bu duruma çok üzülüyordu. Meltem’i seviyorlardı ancak bu davranışlarını beğenmiyorlardı. Bu durumu öğretmenlerine söylediler. Öğretmenlerinin aklına kaybetmenin de kazanmak kadar doğal olduğunu çocuklara

göstermek için bir fikir geldi. Sınıfı ikiye ayırıp bir yarışma düzenledi. Kazanan grubun içinde Meltem de vardı. Öğretmen kaybeden ama yine de diğer arkadaşlarını tebrik eden grubun yanına giderek, herbirine birer şeker verdi. “Sizi kutlarım çocuklar, yenildiğiniz halde arkadaşlarınızı tebrik etmesini bildiniz.” dedi. Meltem bu duruma çok şaşırmişti. Yenildikleri halde neden hediye onlar almıştı ki...

- 1) Siz Meltem’in yerinde olsaydınız, oyunlarda kaybettiğinizde neler düşünür, nasıl davranırdınız?
- 2) Siz Meltem’in arkadaşlarının yerinde olsaydınız, Meltem’in davranışlarının karşısında neler hissederdiniz?
- 3) Sizce öğretmenin yaptığı doğru mudur? Siz öğretmen olsaydınız kazanmak ve kaybetmenin doğal olduğunu anlatmak için daha başka neler yapardınız?
- 4) Siz Meltem’in babası olsaydınız, Meltem’e neler söylemek isterdiniz?
- 5) Siz oyun oynarken kaybettiğinizde neler hissediyorsunuz? Nasıl davranıyorsunuz?

Ö5, “Oyun sonucunda kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul eder.” kazanımıyla ilgili bir etkinlik yazmak için örnek olay incelemesi yöntemini kullanmıştır. Öğretmen adayı belirtilen kazanımla ilgili bir örnek olay yazmış, bu örnek olayı irdelemek amacıyla ise empatik sorular yöneltebileceğini belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının oluşturdukları etkinliklerden bir diğer kategori olan “*drama/canlandırma*” ile ilgili olarak Ö11’in oluşturduğu empati temelli etkinlik ve kazanımı aşağıdaki gibidir.

Kazanım: Okulda kurallara uyulmadığında ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili çözüm yolları üretir ve en uygun çözüm yolunu uygular.

Etkinlik: Öğrencilere bir örnek olay okunduktan sonra olayda karakterlerin yerine kendilerini koyarak canlandırma yapacakları söylenir.

Okulda bir gezi düzenlenir. Ayşe Öğretmen gezi için her öğrencinin 20 lira vermesi gerektiğini söyler. Parayı vermeleri için öğrencilere üç günlük süre verir. İlk iki gün öğrencilerin çoğu parasını getirir. Parasını teslim etmeyen iki öğrenci kalır: Pelin ve Murat. Pelin ailesinden gerekli olan parayı almıştır ve çantasındadır. Yakın arkadaşı Zeynep’e parayı üçüncü ders vereceğini söyler. Murat da Zeynep ile Pelin arasındaki bu konuşmayı duyar. Bu geziye gitmeyi çok istemektedir ama ailesinin bu geziye verecek parası yoktur. Bu nedenle tenefüste kimse görmeden gizlice Pelin’in çantasından parayı alır. Tam bu sırada Zeynep içeri girer ve olaya şahit olur. Ancak sesini çıkarmaz. Murat ise görüldüğünden habersiz olarak öğretmene parayı verir. Pelin geldiğinde çantasına bakar ve parasının olmadığını görüp bağırmasına başlar. “Paramı çaldılar!” Şimdi ne olacak?

Öğrenciler tek tek çağrılarak sınıfın çeşitli yerlerine asılmış olan isimlerin altına geçmeleri istenir. Hangi kartonun altına geçerse kendini o kişinin yerine koyarak canlandıracak ve o kişinin yerinde olsa ne yapacağını söyleyecektir (Bu isimler Murat, Pelin, Zeynep, öğretmen şeklindedir.)

Öğretmen adayı (Ö11), “Okulda kurallara uyulmadığında ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili çözüm yolları üretir ve en uygun çözüm yolunu uygular.” kazanımıyla ilgili empatik bir etkinlik oluşturmak için bir metin yazmış ve “*drama/canlandırma*” kategorisine uygun olarak

kahramanların yerine geçilerek olayın canlandırılacağını belirtmiştir. Sorunun çözümüyle ilgili olarak öğrencilerden nasıl çözümler geliştirilebileceğine yönelik bir etkinlik geliştirmiştir. Geliştirilen etkinliklerden diğer bir kategori olan “resim çizmek” ile ilgili olarak öğretmen adaylarından Ö23’ün oluşturduğu empati temelli etkinlik ve bu etkinliğin kazanımına aşağıda yer verilmiştir.

Kazanım: Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular.

Etkinlik: Öğretmen öğrencilerden farklı iki ev ortamını resmetmelerini ister. Bunlardan birinde herkes işbirliği içinde çalışarak işleri yapmakta, diğerinde ise tüm işi anne yapmaktadır. Resimlerin çizdirilmesinden ve sınıf ortamında sergilenmesinden sonra öğrencilere aşağıdaki sorular sorulur.

- 1) Arkadaşlarınızın resimlerini incelediniz. Birinci resimdeki annenin yerinde mi olmak isterdiniz, ikinci resimdeki annenin yerinde olmak mı? Neden?
- 2) Sizce bütün işleri yapan anne neler hissediyor olabilir?
- 3) Sizce kendisine yardım edilen anne neler hissediyor olabilir?
- 4) Sizin çocuğunuz ev işlerinde size yardım etmezse neler hissedersiniz? Ona neler söylersiniz?

Öğretmen adayı (Ö23), “Aile içinde görev dağılımının adil olup olmadığını sorgular.” kazanımıyla ilgili olarak resim çizmeye yönelik bir empatik etkinlik geliştirmiştir. Bu etkinlikte öğrencilerden farklı iki ortamın resmedilmesi istenmiş ve ardından bu resimlerdeki kişilerle empati kurulmasına yönelik soruların öğrencilere yönetileceği belirtilmiştir. Böylece bu etkinlikte bir tartışma ortamı oluşturularak empatik sorular öğrenciler tarafından cevaplandırılabilir. Öğretmen adaylarının geliştirdiği empatik temelli etkinliklerden bir sonraki “altı şapkalı düşünmeye” yöneliktir. Ö16’nın oluşturduğu etkinlik ve kazanımına aşağıda yer verilmiştir.

Kazanım: Demokratik uygulamalarda herkesin fikrini alması gerektiğini kabul eder.

Etkinlik: Öğrencilere altı şapkalı düşünme tekniğinde yer alan “beyaz (tarafsız), kırmızı (duygusal), sarı (iyimser), siyah (kötümser), yeşil (yenilikçi), mavi (serinkanlı)” şapkalının anlamları açıklandıktan sonra aşağıdaki metin okunur.

Leventlerin evinde özellikle bir karar alınacağı zaman hep sorun çıkardı. Kendisi, ablası ve küçük kardeşiyle tartışırken; anne ve babası da kendi aralarında bir türlü uzlaşmaya varamazlardı. O yüzden bütün tartışmalar hep kavgayla biterdi. Yine o gün tatilde nereye gidecekleri konusunda anlaşmazlık yaşıyorlardı. Ablası bütün sene ders çalıştığı için tatilde nereye gideceklerine karar vermenin kendi hakkı olduğunu savunurken, annesi ev işlerinden dolayı asıl kendisinin en çok yorulan olduğunu, bu yüzden tatile karar vermenin kendi hakkı olduğunu söylüyordu. Kardeşi arkadaşlarıyla birlikte tatile gitmek isterken, babası parayı ödeyecek olan kendisi olduğundan bütün kararı kendisinin vermesi gerektiğini söylüyordu. Levent ise kendisine hiçbir şey sorulmadığını fark etmişti ve fikrini söylemek istiyordu. Ne yapacağını bilemez bir haldeydi...

Bu ailede yaşanan sorunu altı şapkalı düşünme tekniği kullanarak çözelim. İlk olarak yaşanan sorun canlandırılarak çocukların konuyu daha iyi anlaması sağlanır. Sonra, öğrencilerden kendilerini Levent’in yerine koymaları ve masanın üstünde bulunan “beyaz, kırmızı, sarı, siyah, yeşil, mavi” şapkalardan birini kafalarına takarak Levent’i o

şapkanın rengine göre düşündürmeleri ve duruma çözüm bulmasını sağlamaları istenir. Örneğin; gelen öğrenci, “beyaz” şapkayı takarak Levent’in yerine geçerse olay karşısında tarafsız olarak fikrini belirtecek, “yeşil” şapkayı takarsa yeni bir fikir ortaya atacaktır. Levent’in söylediklerine göre başlangıçta yapılan canlandırmalar tekrarlanır.

Öğretmen adayı (Ö16), “Demokratik uygulamalarda herkesin fikrini alması gerektiğini kabul eder.” kazanımıyla ilgili olarak altı şapkalı düşünme yöntemini içeren bir etkinlik hazırlamıştır. Bu etkinlikte içinde çözümü belli olmayan bir sorunu barındıran bir metin yer almaktadır. Öğretmen adayı öğrencilere farklı renkteki şapkaları kullandırarak metinde geçen kişilerin yerine kendilerini koymalarını ve ardından sorunu çözmelerini sağlamayı hedeflemektedir.

Öğretmen adaylarının geliştirdiği empatik temelli etkinliklerden bir sonraki “*günlük yazmaya*” yöneliktir. Ö4’ün oluşturduğu etkinlik ve kazanımına aşağıda yer verilmiştir.

Kazanım: Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır.

Etkinlik: Evlerine misafirlige gelen kişilere kaba davranan ve o kişilere verdiği sözleri tutmayan bir çocuk ile ilgili bir metin okunur.

Ardından kendilerine verilen sözlerin tutulmadığını düşünmeleri istenir ve kaba davranılan kişilerin yerinde olsalar nasıl hissedecekleri sorulur. Kendilerini o misafirlerin yerine koyup evlerine gittiklerinde günlüklerine yaşadıkları o günü yazmaları istenir.

Öğretmen adayı (Ö4), “Dürüst davranışlarda bulunarak arkadaşlarının güvenini kazanır.” kazanımına yönelik olarak empati temelli bir etkinlik hazırlamıştır. Bu etkinlikte, öğrencilerden metinde yer alan kahramanın yerine kendilerini koymalarını ve sanki günlük yazıyormuş gibi düşünmelerini istemiştir. Böylece öğrencilerin o kişiyle empati kurmalarını ve onun yaşadıklarını/hissettiklerini anlamalarını hedeflemiştir. Öğretmen adaylarının geliştirdiği empatik temelli etkinliklerden bir sonraki “*mektup yazmaya*” yöneliktir. Ö20’nin oluşturduğu etkinlik ve bu etkinliğin kazanımına aşağıda yer verilmiştir.

Kazanım: Kaybetme veya başarısız olma olasılığını göze alarak, yenilikleri deneme cesareti gösterir ve bundan zevk alır.

Etkinlik: Pislenmiş ve her tarafa çeşitli atıklar atılmış bir denizin fotoğrafı gösteriliyor. Sonra o denizin içindeki bir balık olduklarını hayal etmeleri isteniyor.

• Siz o balığın yerinde olsaydınız pes eder miydiniz? Yaşayabilmek için neler yapardınız?

• Kaybedeceğinizi bilseydiniz de kurtulmak için hangi yolları denerdiniz?

• Siz şimdi o balığın yerinde olduğunuzu hayal edin ve doğayı bu kadar çok kirletenlere bir mektup yazın. Neler yazarsınız? Yazdıklarınıza hissettiklerinizi de ekleyin.

Öğretmen adayı (Ö4), “Kaybetme veya başarısız olma olasılığını göze alarak, yenilikleri deneme cesareti gösterir ve bundan zevk alır.” kazanımına yönelik olarak empati temelli bir etkinlik hazırlamıştır. Bu etkinlikte, öğrencilere gösterilen ve bir sorun içermekte olan bir fotoğraftaki kahramanın yerine olduklarını hayal etmeleri hedeflenmiştir. Ardından öğrencilere empatik sorular sorulup, kahramanlara mektup yazmaları sağlanarak hissettiklerini ifade etmeleri istenmiştir.

Öğretmen adaylarının oluşturdukları etkinlikler ele alındığında, öğrencilere verilen/okunan/gösterilen materyallerdeki kahramanlarla empati kurmalarını sağlamaya yönelik olduğu tespit edilmiştir. Ardından tüm etkinliklerde öğrencilerin kahramanlarla empati kurarak sorulan soruları cevaplamaları veya ortaya bir ürün koymalarının sağlanması amaçlanmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının empati kavramı hakkındaki görüşlerini belirlemek ve Hayat Bilgisi dersine yönelik geliştirdikleri empati temelli etkinlikleri incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla ilkokul 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan konulardan içinde empatik etkinliklere yer verilmiş olanlar tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgularda, öğretmen adaylarına göre empati kavramı “anlamaya çalışmak, yerine koymak, karşıdaki olmak, hissetmek, duygudaşlık, koşulsuz kabul” gibi anlamlara gelmektedir. Öğretmen adayları, empatinin insan hayatında oldukça önemli bir yeri olduğunu düşünmektedir. Bu önem, kişilik gelişimi, kendini tanıma, farklı fikirler üretebilme, benmerkezcilikten kurtulma, toplumsal düzen, sağlıklı iletişim gibi unsurlardan ileri gelmektedir. Empatinin kişi hayatında bu derece önemli yer tutmasından ötürü öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu, üniversitede gördükleri derslerdeki empatik etkinliklerin artırılması gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca ilkokuldaki Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin birey ve toplumla yakından ilgili olup, gündelik hayatla ilişkisinin bulunmasından ötürü, bu derslerde empatik etkinliklerin sıklıkla kullanılmasının yerinde olacağını belirtmektedirler.

Feshbach ve Feshbach (2009) da, empatiyle ilgili yapılan çalışmalarda özellikle yetişkinliklerde işbirliği, paylaşım ve yardımlaşma gibi pozitif bulgulara ulaşıldığını belirtmişlerdir. Araştırmacıların (Batson, 1991; Findlay, Girardi & Coplan, 2006; Warden &

Mackinnon, 2003; Zach-Waxler ve diğ. 1992) bu gibi toplumsal konularla empati arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koyduklarını ifade etmişlerdir (akt. Feshbach & Feshbach, 2009). Literatürdeki empatiyle ilgili yapılan çalışmalar da göstermektedir ki empati, özsaygıyı geliştirip, akademik başarıyı arttırmaktadır (Feshbach & Feshbach, 2009; Krznaric, 2008). Aynı zamanda empati bireyler arasındaki şiddet eğilimini azaltan en önemli faktör olarak görülmektedir (Krznaric, 2008). Kalliopuska'nın (1983) oluşturduğu modele göre ise empati, birtakım bileşenlerden oluşan bir organizma olarak tasarlanmıştır. Bu bileşenler, psikolojik, kinestetik, motivasyonel ve bilişsel olarak belirlenmiştir. Empatiyi etkileyen bu bileşenler, karşılıklı olarak bireylerin ihtiyaçlarına dayanmaktadır. Bireyler birbirlerinin hayatlarına saygı duymalı, fiziksel ve psikolojik konularda destek olmalıdır. Bu durum empatiyi yakından etkileyen bileşenlerdendir. Aynı zamanda empati kişilerin birbirlerine yardımcı olmalarını ve değer vermelerini de sağlamaktadır (akt. Kalliopuska, 1992). Özellikle akran çalışmalarının yapıldığı, işbirliğiyle çalışmanın gerektiği durumlarda empati becerileri yüksek olan öğrenciler daha işlevsel ve etkili ürünler ortaya koyabilmektedir. Aynı zamanda grup çalışmalarında empati, problem çözme sürecine de katkıda bulunmaktadır (Aronson & Patnoe, 1997; Yogev & Ronen, 1982; akt. Feshbach & Feshbach, 2009).

Ekinci ve Aybek'in (2010) çalışmasında ise, öğretmen adaylarına Kökdemir'in (2003) geliştirdiği "California Eleştirel Düşünme Eğitimi" ve Dökmen (1988) tarafından geliştirilen "Empatik Eğilim Ölçeği" uygulanmıştır. Eleştirel düşünme ile empatik eğilim arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç ile eleştirel düşünme ve empati becerilerinin özellikle öğretmen adaylarına kazandırılmasının önem taşıdığı çalışmada belirtilmiştir.

Ayrıca ilkökul 4. ve 5. sınıf öğrencileriyle yapılan bir çalışmada yüksek empatili öğrencilerin daha yardımsever oldukları ve arkadaşlarına davranışlarının daha iyi olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bilişsel farkındalıklarıyla duyuşsal zekaları arasında ilişki bulunmaktadır ve empatik sonuçları kişilerarası davranışların yordayıcısı olarak görülmektedir (Feshbach, 1978; Hoffman, 1975, 1977; akt. Barnett & Thompson, 2001).

Bu araştırmada ise, ilkökullarda okutulan Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan empatik etkinliklere bakıldığında, bunların yok denecek kadar az olduğu, var olanların da yalnızca birer soruyla geçiştirildiği tespit edilmiştir. Bu etkinlikleri arttırmaya yönelik yapılan çalışma sonucunda ise, öğretmen adaylarının "örnek olay incelemesi, drama/canlandırma, resim çizme, altı şapkalı düşünme, günlük ve mektup yazma" gibi öğrencilerin aktif olacağı

yöntemler kullandıkları ve bu şekilde empati temelli etkinlikler geliştirdikleri görülmüştür. Empatik etkinliklerin farklı yöntemler kullanılarak ortaya konulabileceğiyle ilgili bir çalışmayı Özbay ve Şahin (2000) yapmıştır. Araştırmacılar geliştirdikleri empati eğitim programında “didaktik, deneysel, rol oynama ve model alma” olarak farklı teknikler ele alınmıştır. Ortaokul 6. sınıf öğrencilerine uygulanan bu eğitim sonucunda empati eğitiminin zorbalığı azalttığı ve empatik, sosyal davranışları geliştirdiği çalışma sonucunda tespit edilmiştir.

Ayrıca empatinin kendini ifade edebilme, toplumsallaşma, sosyal duyarlılık ve topluma uyum ile pozitif ilişkisi vardır. Diğer insanlara duygu ve düşüncelerini iyi ifade edebilen, topluma uyumlu ve sosyal duyarlılığı yüksek olan kişiler aynı zamanda empati kurma becerisine de sahiptir (Özbek, 2004). Çocuklar için hikaye, oyun ve filmler kullanılması onları empati kurma becerisine destek olmaktadır (Dimalley, 1999; akt. Özbek, 2004).

Görülmektedir ki empatiyle ilgili olarak benzer çalışmalar arttırılarak insan hayatında bu derece önemli yer tutan “empati” kavramının özellikle ilkökul öğrencilerinin derslerinde yer almasının sağlanabilmesi oldukça önem teşkil etmektedir. Bununla ilgili olarak ilkökul öğrencileri ve sınıf öğretmenleriyle benzer çalışmalar yapılması ileriki çalışmalar için önerilebilmektedir. Ayrıca empati temelli çalışmaların Sosyal Bilgiler, Türkçe, Fen Bilgisi gibi diğer ilkökul ve ortaokul derslerinde de yapılması önerilmektedir. Program geliştirme uzmanlarına ise, hazırladıkları programların ve ders kitaplarının içeriğine daha fazla sayıda empati temelli etkinlik yerleştirmeleri önerilebilir.

Kaynakça

- Barnett, M. A., & Thompson, S. (2001). The role of perspective taking and empathy in children's machiavellianism, prosocial behavior and motive for helping. *The Journal of Genetic Psychology, 146*(3), 295-305.
- Baysal, Z. N. (2006). Hayat bilgisi: toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış, (Ed. Öztürk, C.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: yapılandırmacı bir yaklaşım* içinde, (s.1-19), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Decety, J., Michalska, K. J., & Akitsuki, Y. (2008). Who caused the pain? An fMRI investigation of empathy and intentionality in children. *Neuropsychologia, 46*, 2607-2614.
- Ekinci, Ö. ve Aybek, B. (2010). Öğretmen adaylarının empatik ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online, 9*(2), 816-827.
- Erden, M. (1998). *Sosyal Bilimler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınları.

- Feshbach, N. D., & Feshbach, S. (2009). The social neuroscience of empathy, (Eds. Decety, J. & Ickes, W.), in *Empathy and education* (pp. 85-99), London: The MIT Press.
- Kabapınar, Y. (2005). Uygulama ve değerlendirme ölçütleriyle hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilir bir öğretim yöntemi olarak empati. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 119-142.
- Kabapınar, Y. (2012). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kalliopuska, M. (1992). Holistic empathy education among preschool and school children, *International Scientific Conference Comenius' Heritage and Education of Man*,(23-27 March), Prague.
- Krznaric, R. (2008). *You Are Therefore I Am: How Empathy Education Can Create Social Change*, Oxfam GB Research Report.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. London: Sage Publications.
- Önder, A. (1999). *Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Annelerin kabul red düzeyi ile çocukların empati becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 23-30.
- Özbay, Y. & Şahin, M. (2000). Empatik sınıf atmosferi tutum ölçeği (ESATÖ): geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 104-113.
- Özbek, M. F. (2004). Toplumsal yaşamda empati. *Akademik Bakış*, 1, 1-16.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2004). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, (Çev. ed. Bütün, M ve Demir, S. B.), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Şahin, M. (2012). An investigation into the efficiency of empathy training program on preventing bullying in primary schools. *Children and Youth Services Review*, 34, 1325-1330.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması, *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi* (s.1-6). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Extended Abstract

Introduction

In today's world, one of the elements affecting relationships of people and several consequent situations closely is to have the empathic skills. Empathy refers to how emotions are replied, individuals share what they feel and reflect them as if they were seen on a mirror. Empathy helps individuals establish good relationships with others, understand them and share their emotions. One of the most important reasons why Life Studies courses are included in the school program is to equip students with life experience and skills. The very reason for the existence of this course is to provide students with certain awareness of how possible social situations and problems can be solved and skills of solving those social problems. In this sense, it is possible to call Life Study a course that concentrates on the experiences on how children have made sense of the world for 6-7 years since their birth and tries to bring knowledge, skills and values to their future life and contribute to their social and physical understanding of their surroundings.

“Communication, Emotion Management and Respect for Differences” which are the general skills to provide students with in the Life Studies Curriculum are closely related to empathic skills. It is however observed among Life Studies course books that there are few activities regarding the empathic skills. Hence, it is essential by the nature of these courses that teachers use empathic activities in Life Studies courses that are an important part of children's development. This research is of importance for investigating the opinions of preservice teachers on this matter and allowing them to present creative activities.

Method

This study aimed to identify preservice classroom teachers' opinions on empathy and the empathy-based activities developed by them for Life Studies course. To this end, the subjects which include empathic activities in the Primary School 3rd-Grade Life Studies course book were identified. Next, the preservice teachers were asked to develop different empathy-based activities regarding the attainments of these subjects.

Accordingly, answers to the following research questions were sought for:

1. How do preservice classroom teachers' perspectives of the concept of empathy differ?
2. How do preservice classroom teachers' opinions on the courses in which they can use empathic activities?

3. To what extent is the concept of empathy available in the primary school 3rd-Grade Life Studies course book?
4. What are the common characteristics of the empathic activities developed by the preservice classroom teachers regarding the subjects specified in the primary school 3rd-Grade Life Studies course book?

The case study, which is among qualitative research designs, was used in the research. The most important feature of case studies is that one or more cases are investigated in depth. Factors in respect to a given case are investigated in a holistic approach. Meanwhile, it is focused on how that affect the given case and how they are affected by that case. The study group of the research was composed of 46 individuals studying in the third and fourth grade of the Department of Classroom Teaching in the Faculty of Education. 23 of the students were in the third grade while 23 of them were in the fourth grade. The students were chosen on a volunteer basis, and the convenience sampling method was utilized. An open-ended questionnaire, the semi-structured interview and document analysis were used as data collection instruments. The data obtained in the data collection instruments were subjected to a content analysis. Two instructors serving in the Department of Classroom Teaching were asked for assistance in the data coding. The encoding performed by the researcher and other instructors separately were compared, and the inter-rater reliability formula was utilized. The average internal consistency reliability coefficient of the data collection instruments was found to be 0.95. The analysis can be considered reliable when the value is found to be above 0.70.

Results, Conclusion and Suggestions

The findings achieved in the content analysis are as follows:

Regarding the preservice classroom teachers' perspectives of the concept of empathy, 19 of the university third- and fourth-grade students defined empathy as "putting oneself in someone else's place", 11 of them as "understanding the other person", 7 of them as "sympathy and exchange of emotions", 5 of them as "thinking and partnership of thought", 3 of them as "feeling", and only 1 of them as "feeling". It was seen that the university third- and fourth-grade students gave similar answers.

An analysis was conducted to determine on what the concept of empathy have an impact in a person's life. 32 of the preservice teachers reported that "it helps ensure the social order", 28 of them that "it allows for personality development and self-recognition", 24 of them that "it helps produce diverse ideas and solutions", 18 of them that "it helps establish healthy

communication”, 14 of them that “it helps be trustworthy”, and 5 of them that “it helps be tolerant”.

The answers given to the question asking about in which courses empathy-based activities can be used were subjected to an analysis. Accordingly, 37 of the preservice classroom teachers and 19 of them stated that they can be used in Life Studies and Social Studies, and Turkish courses, respectively whereas 3 each of them said that they can be used in Art and Physical Education courses, two each of them stated that they can be used in Mathematics and Traffic courses and one each of them said that they can be used in Sciences, Music, Religious Culture and Counseling courses. Since there were more opinions on using the empathic activities in Life Studies, Social Studies and Turkish courses, the preservice teachers were asked to explain the reason during the interviews. The preservice teachers provided statements such as “being accordant with daily life and the truth”, “being intertwined with individual and events”, “facilitating to understand the society”, and “allowing for interaction with environment” regarding the courses of Life Studies and Social Studies. The opinions stated by the preservice teachers regarding the Turkish course included “texts help students improve their skills of expressing themselves and listening”.

It was identified that there are 10 subjects involving empathic activities among 79 subjects in the primary school 3rd-grade Life Studies course book. Accordingly, the percentage was found to be 12.65. The characteristics of the empathic activities developed by the preservice teachers were also addressed. 6 of the preservice teachers developed empathic activities using the case study, 3 each of them used drama/impersonation and writing down empathic questions, respectively while one each of them used the six-hat thinking, diary writing and letter writing, respectively. The preservice teachers think that empathy plays a key role in a person’s life. This importance stems from elements such as personality development, self-recognition, producing different ideas, social order, and healthy communication. Due to such a prominent place of empathy in a person’s life, most of the preservice teachers think that number of empathic activities should be increased in the courses they take at the university. Furthermore, they state that it would be useful to utilize empathic activities in the courses of Life Studies and Social Studies frequently as they are closely related to individual and society and associated with the daily life.

As for the empathic activities in the primary school Life Studies course books, there are almost no activities in question, the ones addressed in the books are dodged with one question. As a result of the study conducted to increase the number of such activities, the

preservice teachers used methods such as case study, drama/impersonation, drawing pictures, six-hat thinking, writing diaries and letters which would enable students to be active and developed their empathy-based activities accordingly.

The studies on empathy in the literature indicate that empathy improves self-esteem and increases academic achievement. It is also considered the most crucial factor which mitigates violence tendency among individuals. Empathy is designed as an organism which comprises of certain components. These components include psychological, kinesthetic, motivational and cognitive. The components affecting the empathy are mutually based on individuals' needs. Individuals should respect each other's lives and assist others in physical and psychological matters. This is one of the components that have an impact on empathy. Empathy also help individuals help and attach value to each other.

It is crucial to conduct similar studies for ensuring that the concept of empathy, which plays such a vital role in a person's life, is included especially in the courses taken by primary school students. It can be recommended that future studies are performed with primary school students and classroom teachers. Another recommendation is that empathy-based studies are conducted in other primary and secondary school courses such as Social Studies, Turkish, and Science.